

# VALOAREA DISCERNĂMÂNTULUI PENTRU INTEGRITATEA PERSOANEI ȘI ÎNȚELEGEREA ACESTUIA ÎN GÂNDIREA PATRISTICĂ

**Drd. Gheorghe VASILACHE**

*Școala Doctorală, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Șaguna”,  
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Romania  
gheorghevasilache@yahoo.com,*

---

## **ABSTRACT: The Value of Discernment for Personal Integrity and its Understanding in Patristic Thought.**

The spiritual life of the Church, reflected in the experience of the hesychasts fathers, who revealed an important corpus of philokalic teachings, shows us that the main virtue that lies at the foundation of doing good deeds is discernment. Right judgment is absolutely necessary for the Christian, as it helps him to keep his spiritual stability. Will, ability and knowledge to choose between good and evil, discernment will relate the actions and deeds of the person to the experience of hesychasts, who had the blessing of the Spirit and made it active in their lives. Discernment is the value that gives authenticity to our choices, reflecting an attribute of the divine image in the human person, the freedom.

**Keywords:** *Christian life, discernment, value, Church, Orthodox spirituality.*

---

Orizontul cunoașterii exprimă una dintre coordonatele existențiale specific umane, care oferă persoanei, posibilitatea de a înainta în aprofundarea tainei vieții -fără a “strivi corola de minuni”, apropiindu-se de sensuri înalte, ce nu de puține ori sunt aparent de nedescifrat. “*Lumea, în întregime ei este o teofanie sacră*”<sup>1</sup>, iar mesajul pe care îl poartă creația, zidită cu o anume rațiune și sens de Creator, poartă amprenta unei invitații către cunoaștere, cercetare și descoperire, omul fiind cel căruia lumea îi vorbește

---

\* Drd. Gheorghe Vasilache, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Șaguna”, Școala Doctorală, e-mail: gheorghevasilache@yahoo.com, tel. +40786586154.

1 Hans Urs von Balthasar, *Slava lui Dumnezeu. O estetică teologică*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2020, p. 515.

într-o comunicare tainică, despre locul și rolul său în trecerea sa prin acest univers sensibil. Această mișcare arată vocația finală a persoanei - unirea cu Dumnezeu - după cum evidențiază teologul John Meyendorff: „*Această mișcare proprie firii, poate fi însăși deplină numai dacă își urmărește scopul propriu (σκοπός), care constă în silința după Dumnezeu, intrând în comuniune cu el și astfel îndeplinindu-și rațiunea.*”<sup>2</sup> Desigur, pentru a înainta în înțelegerea vocației personale, omul trebuie să cultive virtuțile, fără de care nu poate conștientiza valoarea propriei vieți, iar acest parcurs poate fi gândit doar în cultivarea virtuții discernământului, a căruia exigență imperativă a fost promovată începând cu epoca apostolică și a părinților Bisericii primelor secole, care își vor construi viața, axiologic, pe fundamentul “deosebirii duhurilor”. Discernământul este valoarea care oferă autenticitate și caracter viabil alegerilor fiecăruia, fiind strâns legat de unul din reflectările chipului divin în persoana umană și anume libertatea. Virtutea discernământului a fost încă din timpurile biblice una dintre semnele maturității umane, având urmări atât în viața comunitară, dar mai ales în planul interior personal.

### Repere scripturistice privind valoarea și importanța discernământului

Deși în Vechiul Testament, *cartea făgăduinței dumnezeiești*,<sup>3</sup> termenul discernământ (δύκριστος) nu se regăsește în această formă, literatura biblică amintește în mai multe locuri despre această virtute valoroasă pe care omul, în căutarea înțelepciunii, o cere de la Dumnezeu. Astfel, Septuaginta înțelege prin discernământ și iscusința minții, buna chibzuială sau buna cugetare, mai ales în scurtele sentințe sapiențiale din Pildele lui Solomon. El însuși simbol al echilibrului și al înțelepciunii care domnește peste popor, regele Solomon nu va ezita să ceară lui Yahwehh darul dreptei gândiri: *Dăruiește-i dar robului Tău minte pricepută, ca să asculte și să judece poporul Tău și să deosebească ce este bine și ce este rău...* (2 Regi, 3,9). Unii exegeți au sugerat ideea că înțelepciunea lui Solomon a reprezentat chiar spiritul epocii sale.<sup>4</sup> Lungimea zilelor și viața omului sunt puse în strânsă legătură

2 John Meyendorff, *Teologia bizantină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 178.

3 Prof. Dr. Ferdinand Hahn, *Sfânta Scriptură - cea mai veche tradiție și canon* în vol. *Sfânta Scriptură și Tradiția Apostolică în Tradiția Bisericii, Documenta Oecumenica*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2007, p. 62.

4 David Noel Freedman, *The Anchor Bible Dictionary*, vol. VI, Doubleday, New York, 1992, p. 111.

cu discernământul și dreapta cunoaștere: *Învață unde este înțelepciunea, unde este tăria, unde este puterea înțelegerii, pentru a cunoaște de asemenea, unde este lungimea zilelor și viața...* (Baruh 3,14). În anumite pasaje vetero-testamentare, înțelepciunea apare într-un paralelism sinonimic cu puterea și Cuvântul lui Dumnezeu, alături ea este personificată și subordonată lui Dumnezeu, Cel care o conduce.<sup>5</sup>

În peisajul socio-cultural al poporului evreu, înțelepciunea, înțelegerea adâncă a lucrurilor și adevărul cunoașterii, stau în strânsă legătura cu ieșirea lui Dumnezeu spre lume și în descoperirea voii Sale față de creația Sa, acestea fiind revelate de învățătura divină, descoperită oamenilor, concentrate în Lege sau în Tora, fiind un dar sacru pe care evreii l-au primit de la Yahweh, *“un apel divin lansat oamenilor”*.<sup>6</sup> Înțelepciunea lui Dumnezeu este cea care inspiră gândirea omului și îi arată calea cea dreaptă, în alegerile vieții, fiind un reper-paradigmă în raportarea faptelor noastre la voința Sa. Dacă omul nu mai are un criteriu al faptelor pe care le săvârșește, înțelepciunea divină îl va trezi din ignoranța sa, arătându-i care îi este menirea, căci *“Dumnezeu nu poate concepe viața omului fără motivarea morală a faptelor acestuia”*.<sup>7</sup> În acest sens poate fi înțeleasă sentința transmisă de Creator unui om lipsit de discernământ, exprimată de Talmud: *“Universul este prea mic pentru noi amândoi”*.<sup>8</sup>

A cincea carte din Pentateuhul lui Moise, Deuteronomul, exprimă puterea discernământului pentru fiecare persoană, putere primită ca dar de la Dumnezeu Însuși. Marele conducător al poporului evreu nu a fost numai un legiuitor care a transmis voința divină poporului ales, ci a fost perceput drept liderul care a comunicat cu Yahweh, făcând cunoscute omului mesajul și voința divină, în care nu de puține ori se evidențiază imperativul cultivării discernământului, în raport cu libertatea de alegere a persoanei: *Viață și moarte ți-am pus eu astăzi înaintea, binecuvântare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi!* (Deut. 30,19). Paradigma acesta, mereu

5 Gerlinde Baumann, *Personified Wisdom: Context, Meanings, Theology in The Writings and Later Wisdom Books* SBL Press, Atlanta, 2014, p. 71.

6 Gerhard Von Rad, *Gottes Wirken in Israel - Vorträge zum Alten Testament*, O. H. Steck, Neukirchen, 1974, p.130.

7 Dr. David Șafran, *Judaismul. Concepție și Misiune*, Tipografia Sagrun, București, 1946, p. 72.

8 *Ibidem*.

valabilă, pune pe om în fața a două alegeri, cărora trebuie să le răspundă, în virtutea propriului discernământ. În acest caz, Dumnezeu nu numai că lasă liberul arbitru să acționeze, dar îi oferă și asistență divină, arătându-i consecința alegerii sale: *Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi!* Acest îndemn, care constituie punctul culminant al celei de a treia cuvântări mozaice, este expresia legăturii dintre popor și Dumnezeu, astfel că după primirea binecuvântărilor cerești, Israel nu poate decât să rămână decât sub ascultare divină. Într-o interpretare duhovnicească, creștinul, care s-au bucurat de binecuvântarea darurilor Duhului, poate spori în libertate, alegând să adâncească legătura spirituală dintre sine și Binefăcătorul său, mai ales în spațiul sacru al Bisericii, de unde primește energia care îl animă, mai apoi, în lume.

În Noul Testament, Apostolul Pavel arată valoarea și importanța discernământului, socotit drept *dar duhovnicesc* (I Cor, 12,1-4) enumerând *deosebirea duhurilor* printre cele mai importante harisme pe care Duhul le dă fiecăruia, spre folos. În înțelegerea Noului Testament, deosebirea adevăratei cunoașteri duce la un înțeles care transcende viața noastră, oferind un alt sens cunoașterii, care sintetizează scopul vieții creștine: *Și aceasta este viața veșnică, să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis*” (Ioan 17,3). Așadar, discernământul creștin oferă posibilitatea unei cunoașteri care urmărește desăvârșirea personală și câștigarea vieții veșnice, adică mântuirea. Această cunoaștere a lui Dumnezeu nu este una teoretică sau dialectică, aflată sub apanajul unui exercițiu intelectual, ci este una experiențială și personală, iar valoarea discernământului în acest proces continuu, este cea care oferă fundament pentru o autentică stare de trezvie, atât de necesară ascultării glasului lui Dumnezeu. Iar dacă *experiența este punctul de plecare și începutul vieții creștine*,<sup>9</sup> acest proces esențial pentru accederea spre desăvârșire va rodi duhovnicește doar în măsura în care se va afla sub semnul dreptei judecăți, stare pe care părinții desăvârșiți o vor ridica la o treaptă superioară, socotindu-o *“sarea virtuților”*.<sup>10</sup>

9 Pr. Roman Rytsar, *Teologia chenoitică a lui Antonie Bloom, Mitropolitul Surojului, din perspectivă antropologică*, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 386.

10 Cuviosul Paisie Aghioritul, *Patimi și virtuți*, Editura Evanghelistos, București, 2007, p. 311.

## “Vita patris”, model al desăvârșirii personale, fundamentată pe cultivarea discernământului

Viața părinților Bisericii și experiența lor duhovnicească, descrisă mai ales în filele de Pateric sau în Filocalie, constituie un reper în urcușul desăvârșirii personale. Deși astăzi, omul trăiește în alte coordonate socio-culturale, paradigma teologică a rămas aceeași, fiindcă izvorul care inspiră viața spirituală a creștinului este același. “*Dacă este să învățăm de la ei (părinți n.n.) ... trebuie să luăm vocabularul și conceptualitatea propriei noastre epoci și să le folosim pentru a interpreta în mod fidel teologia Părinților*”.<sup>11</sup> Literatura creștină evocă experiența părinților isihasți, care au dobândit bucuria dreptei judecăți, ca formă de viețuire și înțelegere a lumii, acest proces fiind în fapt, o lucrare a Duhului, care se manifestă în capacitatea de a distinge înțelesul și folosul fiecărui lucru. În accepțiunea părinților, mari dascăli ai vieții creștine, cercetarea gândurilor și discernerea acestora reprezintă o etapă pe drumul sinuos al desăvârșirii, grija de gânduri fiind “*un leac care duce la mântuire*”.<sup>12</sup> Din această perspectivă, paza gândurilor înseamnă acțiunea continuă de a raporta mintea la înțelesurile profunde ale vieții, luminate de valorile Evangheliei. Discernământul este însăși forma cea mai sigură de adâncire în scara virtuților, întrucât prin el validăm o alegere, o chemare sau o faptă care se vor reflecta în viața noastră duhovnicească. Acest dar îl percepem ca pe o harismă cu care Dumnezeu împodobește viața aleșilor Săi, un dar supranatural oferit celor care sunt pregătiți să îl asume în viața lor, după nevoie și înaintarea în virtute. Însă Sfântul Isaac Sirul arată că mai înainte ca omul să fie binecuvântat cu acest dar al discernământului, “*chipul cel subțire al deosebirii*”<sup>13</sup> omul primește, încă de la nașterea sa, un discernământ natural, o putere intrinsecă de a deosebi răul de bine:

“Există o cunoaștere ce premerge credinței și o cunoaștere ce se naște din credință. Cunoașterea ce premerge credinței este o cunoaștere naturală. Iar cunoașterea ce se naște din credință este o cunoaș-

11 Ioannis Zizioulas, Mitropolitul Pergamului, *Prelegeri de dogmatică creștină*, Editura Sophia, București, 2014, pp. 73-74.

12 Ioan Moshu, *Limonariu sau livada duhovnicească*, traducere și comentarii de Pr. prof. dr. T. Bodogae și D. Fecioru, Alba Iulia, 1991, p. 75.

13 \*\*\* *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. X, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017, p. 78

tere duhovnicească. Și există o cunoaștere naturală care deosebește binele de rău. Aceasta se numește și discernământ natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învățatură. Pe aceasta a așezat-o Dumnezeu în firea rațională.”<sup>14</sup>

Această discernere pe care părinții din vechime au numit-o “*dreapta socoteală*” sau “*dreapta judecată*” este un dar pe care creștinul, însemnat cu pecetea darului Sfântului Duh încă de la Botez, are datoria e a-l potența, a-l cultiva și de a-l adânci, pentru a ajunge să înțeleagă în mod duhovnicesc viața și creația divină, ca spațiu de manifestare a unei lumi inteligibile, care poartă pretutindeni amprenta dumnezeiască. După cuvântul Sfântului Isaac Sirul, necultivarea valorii virtuților și a discernământului, necultivare izvorâtă din îndepărtarea de învățatura mântuitoare a Evangheliei, duce la alterarea discernământului natural, pierzând posibilitatea de a înainta în dreapta judecată, asemănându-se uneori cu animalele neînțelegătoare.<sup>15</sup> Din dobândirea unei percepții duhovnicești a vieții noastre, putem înțelege și oferi un alt sens provocărilor și încercărilor întâlnite, căutându-le răspunsul în iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu, „*Doctorul cel adevărat al omului celui dinlăuntru*”.<sup>16</sup> În acest sens, Sfântul Isaac Sirul îndeamnă: “*Ia aminte la tine pururea și vezi rostul ce-l au în calitatea faptelor tale, necazurile ce te întâmpină, locul pustiu al viețuirii tale, subțirimea minții tale, împreună cu cunoștința amănunțită...*”<sup>17</sup> Cugetând în sine, omul poate descoperi valoarea discernământului creștin, ca model de înțelegere și asumare deplină a viețuirii în Hristos, cultivând în viața sa dragostea pentru El. Discernământul transformă persoana, astfel că „*dragostea de Dumnezeu face pe omul duhovnicesc să dorească ce dorește și Dumnezeu*.”<sup>18</sup> În acest sens, dreapta judecată va governa viața spirituală a omului, iar acțiunile sale vor avea o permanentă raportare la Cuvântul Întrupat, modelul iconic de viețuire după voia lui Dumnezeu-Tatăl. Părinții duhovnicești evidențiază că acest efort al dobândirii dreptei judecăți nu este un rezultat exclusiv al meritului propriei persoane, ci acesta este un proces continuu, care ajutat de prezența lucrătoare a harului, duce pe om către pregustarea bucuriei

14 Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoițe* în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. X, Editura Humanitas, București, 2008, p. 85.

15 *Ibidem*.

16 \*\*\* *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți...*, pp. 78-79.

17 *Ibidem*.

18 Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 230.

cerești. Faptul că omul nu poate, singur, să desăvârșească în sine valoarea discernământului, o arată Sfântul Isaac Sirul când se întreabă: “*oare, are sufletul destulă cunoștință prin lumina lui, ca să facă deosebirea acestora, (a lucrurilor) sau le deosebește prin întuneric...?*”<sup>19</sup> Experiența părinților ne arată, așadar, că oricât de mult ar încerca omul prin propria putere să înainteze în cultivarea deosebirii duhurilor, ea se va realiza doar în măsura în care acesta își va asuma, prin smerenie, limita propriei măsuri, acceptând lucrarea Duhului în viața sa.

În Răsăritul creștin, discernământul este o lucrarea a Duhului Sfânt, fiind harisma cea mai căutată și apreciată în gândirea patristică. În vechime, părinții duhovnicești adunându-se la avva Antonie pentru cuvânt de folos, au încercat să vorbească despre cea mai valoroasă virtute pe care o pot avea cei care doresc să pășească pe calea desăvârșirii. Cum fiecare dintre cei prezenți au arătat importanța capitală a smereniei, iubirii de oameni, a ascultării, a înfrânării, etc, Sfântul Antonie a argumentat tuturor motivul pentru care *discernământul* este cea mai importantă și valoroasă virtute: Cea mai mare dintre virtuți este dreapta socoteală, întrucât, nu puțini au fost părinții care, cultivând florilegiu de virtuți, de multe ori au căzut, lipsiți fiind la un moment de capacitatea de a distinge și a cunoaște, prin iscusința minții și a buneii cugetări.

“Zis-a Avva Antonie: Sunt unii care și-au topit trupurile lor cu nevoița și pentru că nu au avut ei dreapta socoteală, departe de Dumnezeu s-au făcut. Și iarăși: Știu monahi care după multe oste-neli au căzut și întru ieșire din minți au venit, pentru că s-au nădăjduit în lucrul lor...”<sup>20</sup>

Se poate observa că “*smerenia adâncă și exercițiul îndelungat al ascultării sunt condiții pentru discernământ*”<sup>21</sup>, însă acesta le transcende, fiind în parte rodul efortului personal, iar mai apoi binecuvântarea pe care însuși Dumnezeu o revarsă peste aleșii Săi. Pe acest echilibru mereu dificil, între acrivie, rigoare și libertate se fundamentează și se exprimă Tradiția<sup>22</sup>,

19 \*\*\* *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. X ... p. 81.

20 \*\*\* *Patericul*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1993, pp. 8-11.

21 Paul Siladi, *Singurătatea îmblânzită. Reflecții citadine despre părinții pustiei*, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2020, p. 308.

22 M. A. Costa de Beauregard, Père Ion Bria, Théologue de Foucauld, *L'Orthodoxie. Hier – Demain*, Édition Buchet/Chastel, Paris, 1979, p. 94.

cea care a generat și inspirat prototipuri de viețuire creștină încă din zorii creștinismului. Tot avva Antonie, arătând în mod plastic echilibrul și discernământul, în apoftegma 25, se întreabă: *Cine bate bucata de fier, mai întâi socotește ce va face din ea: seceră, sabie, secure ? Tot așa și noi, trebuie să luăm aminte după care virtute tânjim, ca să nu ne chinuim degeaba.*

Sfântul Ioan Scărarul vorbește despre dreapta socoteală bine deosebitoare, arătând că în ultimă instanță discernământul este cunoașterea voii lui Dumnezeu în viața noastră și urmarea acesteia. În măsura în care omul își urmează calea pe care el trebuie să o asume, acesta se află departe de rătăcire, împlinind, fără amânare, chemarea pe care Dumnezeu Însuși i-o adresează, prin oamenii Săi. Însă pentru a înțelege -pe cât e cu putință omului - acest glas, fiecare trebuie să renunțe la propriul ego și, cu smerenie, să se apropie de Creatorul și Stăpânul vieții, care va vorbi tot prin oameni:

“Toți câți voiesc să cunoască voia Domnului, sunt datori să o omoare întâi pe a lor. Și rugându-se cu credință și cu simplitate neforțată și întrebând sufletele părinților și ale fraților întru smerenia inimii și cu un cuget neîndoielnic, să primească de la ei cele sfătuite de ei. Cel ce grăiește prin ei este nematerial și nevăzut.”<sup>23</sup>

Accentuând starea de smerită cugetare și încredere (credință) neîndoielnică pe care trebuie să le deprindă toți cei aflați în căutarea discernământului, Cuviosul Ioan Scărarul ne încredințează că Dumnezeu, care este drept, nu-i va lăsa pe aceștia fără răspuns bun la starea de căutare a înțelepciunii și a dreptei socotințe. “Căci nu este nedrept Dumnezeu ca să lase să fie amăgite sufletele care s-au smerit pe ele ... chiar dacă cei întrebați n-ar fi foarte duhovnicești.”<sup>24</sup> Totodată, îndemnul acestuia cheamă persoana să adopte o stare de veghe continuă, raportând existența “omului de carne” la dimensiunea spirituală și nemuritoare a existenței sale, având principiul călăuzitor, voia lui Dumnezeu. Discernământul este, în măsura în care acceptăm planul lui Dumnezeu în viața noastră, felinar în întuneric și lumină pentru cei cu vederea slabă.<sup>25</sup> Racordarea la înțelesurile duhovnicești ale vieții creștine va constitui o provocare, întrucât de multe ori discernământul cere atitudini în contradicție cu oamenii și vremurile, Sfânta Scriptură arătând că

---

23 Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Dumnezeiescului urcuș în Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. IX, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017, p. 402.

24 *Ibidem.*

25 *Ibidem.*



*înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu* (I Cor. 3, 16-19). De aceea, în mediul desacralizat și al valorilor reinterpretate, păstrarea unei drepte judecăți se fundamentează pe o trezvie neîncetată, impregnată de liniștea rugăciunii. Sf. Varsanufie cel Mare arată că fără osteneala inimii, care înseamnă rugăciunea către Dumnezeu, ce nu lasă omul să răătăcească, nu ajunge cineva să deosebească gândurile.<sup>26</sup> Marele îndrumător descoperă discipolilor săi că harisma discernământului este un dar al Duhului, care se face cunoscută în inimile celor în care predomină pacea și smerenia, căci Chipul lui Dumnezeu, Logosul Întrupat, este *Domnul păcii* (II Tesaloniceni, 3,16). Practicarea dreptei socotințe depinde așadar de propria stare de sănătate spirituală, a stării duhovnicești interioare, după cum arată cuvântul Evangheliei: *Dacă ochiul tău este sănătos, tot trupul tău va fi plin de lumină...* (Matei, 6, 22-23). Sfântul Varsanufie exprimă aceeași condiție pentru dobândirea discernământului, arătând că acesta este primit în urma unor intense încercări și eforturi spirituale:

“Dacă ochiul tău cel din lăuntru n-a fost curățit prin multe leacuri, nu se poate despărți de spini și măcăci, ca să poată prinde strugurele care întărește inima și o veselește. Dacă nu ajunge omul la această măsură, nu poate deosebi lucrurile.”<sup>27</sup>

Păstrarea discernământului, ca rod al lucrării Sfântului Duh în om, poate fi înțeleasă drept starea permanentă de veghe, în încercarea de a descifra, în duhul gândirii părinților filocalici, “semnele vremii”. În acest sens, îndrumarea divină se poate interpreta într-o călăuzire care uneori exprimă refuzul acțiunilor noastre, respingând intențiile pe care noi, oamenii, le apreciem a fi juste. Profetul Isaia arată acest adevăr: *Gândurile Mele nu sunt ca gândurile voastre și căile Mele ca a le voastre, zice Domnul* (Is. 55,8). Practicarea, împlinirea și adâncirea în această stare, deopotrivă prețioasă și nu ușor de dobândit, duce la însăși maturizarea spirituală. Patericul evidențiază superioritatea pe care înțelepciunea părinților au atribuit-o valorii discernământului în raport cu practicarea altor virtuți. Dreapta socoteală reprezintă elementul sau partea care trebuie integrată în fiecare acțiune, faptă sau virtute pe care omul, echilibrat spiritual, le înfăptuiește. Dacă postim, o facem cu rânduială, dacă urmăm o nevoie, o facem cu discer-

26 Sfinții Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești în Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. XI, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017, pp. 388-389.

27 *Ibidem*, p. 203.

nământ, dacă dorim să ne dezvoltăm cariera profesională, o facem cu plan, pricepere și statornicie. Toate acestea sunt atribute ale unei gândiri înțelepte, care pusă sub semnul binecuvântării, nu va întârzia să-și arate rezultatele. Dacă virtutea este măsura justă, iar bărbăția se află între îndrăzneală și lașitate,<sup>28</sup> atunci discernământul este caracteristica omului brav, care își împropriează reperatele morale care transcend modul de viață mundan, oferindu-și uneori "eroică" vocație de a eluda pulsul lumii. Această bărbăție și-au însușit-o marii sfinți ai Creștinătății care, fără să suprimă vechile cutume și valori existențiale, au transfigurat normele și convențiile timpului lor, conferindu-le noi înțelesuri. La oamenii începători, căutători ai discernământului, acesta este cunoștința de sine însuși; apoi la cei ce sunt mai înaintați el se manifestă ca o intuiție a minții, care face deosebirea, fără a se înșela, dintre binele care a fost primit prin harul dumnezeiesc de binele pe care omul îl are în mod natural, în fire, precum și de contrariul acestuia. O ultimă categorie, în viziunea Sf. Ioan Scărarul, o reprezintă cei desăvârșiți care au cunoașterea dobândită prin iluminare dumnezeiască.<sup>29</sup>

În accepțiunea duhovnicească a Sfântului Ioan Casian, unul dintre teologii străromâni care, la începutul secolului al V-lea, a creat în Apus o adevărată școală de gândire și spiritualitate creștină, discernământul este sursa tuturor faptelor bune, care edifică o viață înțeleaptă și plină de puterea deosebirii faptelor. Dialogul dintre Ioan Casian și avva Moise, redat în a doua convorbire duhovnicească, surprinde prin înțelesul duhovnicesc al noțiunii de dreaptă judecată, care este „rădăcină și izvor al tuturor virtuților”<sup>30</sup> Cei doi arată că, în exercițiul devenirii spirituale, omul are nevoie de îndrumarea celor experimentați, care au cunoscut provocările vieții, reușind cu trecerea timpului și „asistați” de puterea harului, să dobândească înțelegerea adevărată a lucrurilor: „Cine trăiește nu după socoteala lui, ci după exemplul celor mai mari, nu va putea fi amăgit de nimic...”<sup>31</sup> Altfel spus, discernământul poate fi întâlnit în maturitatea bătrânilor<sup>32</sup> însă el nu trebuie limitat

28 Evagrie Ponticul, *Scolii la Pilde și Ecclesiast*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017, p. 77.

29 Sfântul Ioan Scărarul, *op. cit.*, pp. 404-405.

30 Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese, Colecția Părinți și Scriitori bisericești*, 57, Editura EIMBOR, București, 1990, p. 333.

31 *Ibidem*.

32 Termenul se referă la părinții spirituali, asceți și nevoitori, care au cultivat harisma discernământului ca dar al Duhului Sfânt, cei care au dezvoltat viața duhovnicească în ținuturile Egiptului și ale Palestinei.

doar la experiența acestora, ci mai ales căutat cu multă străduință, nefiind doar rezultatul efortului uman, cât un dar al lui Dumnezeu: *“Dreapta judecată este o virtute însemnată care nu poate fi cuprinsă cu mintea omenească, dacă nu suntem ajutați de harul divin”*.<sup>33</sup> Sfântul Ioan Casian nu se limitează la a vorbi despre dobândirea dreptei judecăți, ci evidențiază faptul că odată primit acest dar, el trebuie păstrat prin două mari exerciții spirituale: amintirea faptelor minunate din istoria mântuirii, redate în Sfânta Scriptură și rugăciunea: *“Cel ce merge pe calea virtuții discernământului, trebuie să țină seama de două lucruri fundamentale: citirea Sfintei Scripturi și rugăciunea”*.<sup>34</sup> Marele avvă arată că apropiindu-ne de Sfânta Scriptură, mintea noastră va medita la cele dumnezeiești, oferind memoriei ocazia de a întipări cele duhovnicești și a ne detașa de prea marile griji ale lumii noastre. Lecturile sfinte aduc folosul de a apropia gândurile de paradigme duhovnicești autentice, actualizând în viața noastră faptele celor desăvârșiți, spre a le urma exemplul. Cât despre folosul rugăciunii, în cultivarea discernământului, este exprimat faptul că invocarea Numelui Sfânt în stare de contemplație și de meditație, ferește mintea de gândurile păgubitoare, care alterează dreapta judecată, căci *“diavolul caută mereu să îndepărteze mintea noastră de la încordarea rugăciunii, trezind în noi gânduri și umori potrivnice...”*<sup>35</sup> Lipsa discernământului reprezintă o mare încercare și primejdie, atât pentru monahi, cât și pentru cei ce locuiesc în lume: *“Ca o cetate neînconjurată de ziduri și dărâmată, așa este bărbatul care nu lucrează ceva cu chibzuință”* (Prov. 24, 3-4). Având acest exemplu biblic, Ioan Casian evocă nume de nevoitori care, deși înaintați în trăirea viețuirii creștine și practicarea virtuților, au suferit căderi și înfrângeri, renunțând chiar la credința creștină,<sup>36</sup> asemenea unei cetăți fără ziduri, din cauza lipsei de discernământ. *“Zidurile”* din înțelepciunea biblică, reprezintă așadar chibzuința și dreapta judecată, ce vor diferenția alegerea bună de capcana dăunătoare, fiind paza și măsura tuturor faptelor bune.

Discernământul, după cuvântul Sfântului Vasile cel Mare, este o stare de continuă trezvie, în care cel ce dorește să umble pe calea desăvâr-

---

33 *Ibidem.*

34 *Ibidem.*

35 *Ibidem*, p. 71.

36 Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, *Discernământul după Sfântul Ioan Casian în Ortodoxia*, XLVIII, Nr. 3-4, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 101.

șirii, are nevoie de o neîntreruptă veghe duhovnicească. *“Fii treaz, sfătuiește-te, păzește cele prezente, poartă grijă de cele viitoare!”*<sup>37</sup> este îndemnul pe care marele capadocian îl adresează celui care caută desăvârșirea. Înțelesul pe care îl are dreapta judecată în gândirea Sf. Vasile cel Mare poartă amprenta unei întoarceri în sine, în liniștea interioară, în ascultarea glasului sufletului:

Nu lua seama nici la cele ale tale, nici la cele din jurul tău, ci numai la tine însuși. Nu lua aminte la trup, nici nu urmări cu orice chip binele trupului: sănătatea, frumusețea, desfătarea cu plăceri; viața lungă; nu admira averile, slava și puterea; ... ci ia aminte de tine însuși, adică de sufletul tău. Cercetează-te pe tine cine ești, cunoaște-ți firea ta!<sup>38</sup>

În liniștea interioară, omul duhovnicesc poate cerceta și auzi mai adevărat glasul conștiinței, încălzită de lumina Evangheliei. În această stare el își scrutează faptele și alegerile sale și înțelege prin iscusita cugetare, care sunt valorile ce îl ajută în căutarea autenticei viețuirii creștine. Sfântul Vasile cel Mare arată că dobândirea drepte cugetări se realizează după despătimire și renunțarea la gândurile nefolositoare, într-o liniște interioară aparte. Această *liniște a cugetului* este comparată cu ochiul, care mișcându-se și “împrăștiindu-se” în părți diferite, cu greu focalizează ținta. Utilizând acest exemplu, ierarhul arată că mintea omului, atunci când se află asaltată de griji și valuri de gânduri, nu este în stare să discearnă adevărul.<sup>39</sup> De aceea, în cultivarea iscusitei judecăți, este necesară starea de trezvie și de liniște, care este începutul curățirii.<sup>40</sup>

## Concluzii

Viața spirituală a Bisericii, reflectată în experiența părinților desăvârșiți, care au edificat un prețios corpus de învățături filocalice, evidențiază că principala virtute care stă la fundamentul realizării faptelor bune este dis-

37 Sfântul Vasile cel Mare, *Omiliile și cuvântări, Omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuși”*, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 370.

38 *Ibidem*, p. 367.

39 Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri III*, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bogdogae în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 117.

40 Această stare s-a dezvoltat în spiritualitatea răsăriteană, culminând cu isihasmul.

cernământul. Acesta se distinge nu numai prin perspicacitate (confundată uneori cu inteligența profană), ci mai mult, este o stare, în virtutea căreia omul alege să realizeze binele, chiar dacă, aparent, această alegere nu este ușor de înțeles și de urmat. Discernământul poartă în sine raportarea la glasul lui Dumnezeu și la învățătura Adevărului revelat, care transcende ordinea și rânduielele omenești, pentru a urma scara către desăvârșire, a cărei ultimă treaptă este unirea cu Dumnezeu sau îndumnezeirea. La polul opus se află judecata inimii aflată în cufundarea în noaptea ignoranței, când gândurilor și faptelor noastre le lipsește cântarul dreptei judecăți, învăluită în marele întuneric al păcatelor.<sup>41</sup>

Dreapta judecată este absolut necesară creștinului, întrucât ea îl ajută să își păstreze echilibrul duhovnicesc. Abilitate, voință și știință în a alege între libertate<sup>42</sup> și înrobire, discernământul va raporta acțiunile și faptele persoanei la experiența celor desăvârșiți, care au avut darul Duhului și l-au făcut lucrativ în viața lor. De aceea, apropierea și studierea vechilor texte patristice, care ilustrează pilde de viețuire și gândire ale părinților desăvârșiți, reprezintă un model de răspuns pentru multele provocări actuale ale societății noastre. După efortul continuu de căutare a înțelepciunii divine, omul primește darul deosebirii care *“învață diferența dintre bine și rău, între inutil și plin de interes, între modelele inspirate în imaginația sa creativă de arhetipurile celeste și fantasmagoriile diavolului”*.<sup>43</sup> Pentru a dobândi și a cultiva marea virtute a dreptei judecăți, este de maximă importanță studierea vieților și a învățăturilor Părinților și a Sfinților Bisericii, deoarece, în lumina cunoștinței și a înțelepciunii patristice, descoperim că aceștia abordau cu discernământ diferite cazuri, provocări și probleme ale vieții spirituale. Deși uneori pot părea desuete, sentințele apoftegmelor din paginile filocalice au un caracter convingător și mobilizator, ascunzând în conținutul lor sâmburele înțelepciunii, care așteaptă să rodească și astăzi, în lumea contemporană.

---

41 Irene Hausherr, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 97.

42 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Libertatea religioasă – temelie a demnității umane”, în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, Casa de editură “Viață și Sănătate”, București, 2013, pp. 210-215.

43 Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea dreptei credințe*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 123.

## Bibliografie:

- \*\*\* *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
- \*\*\* *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. X, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București;
- \*\*\* *Patericul*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1993;
- Alexe, Pr. Prof. Dr. Ștefan, *Discernământul după Sfântul Ioan Casian în Ortodoxia*, XLVIII, Nr. 3-4, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996;
- Balthasar, von Urs Hans, *Slava lui Dumnezeu. O estetică teologică*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2020;
- Baumann, Gerlinde, *Personified Wisdom: Context, Meanings, Theology in The Writings and Later Wisdom Books* SBL Press, Atlanta, 2014;
- Beauregard, M. A. Costa, Bria, Ion de Père Théologue de Foucauld, *L'Orthodoxie. Hier – Demain*, Édition Buchet/Chastel, Paris, 1979;
- Cabasila, Nicolae, *Despre viața în Hristos*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001;
- Cuviosul Paisie Aghioritul, *Patimi și virtuți*, Editura Evanghелиsmos, București, 2007;
- Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea drepte credințe*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.
- Evagrie Ponticul, *Scolii la Pilde și Eclesiast*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017;
- Freedman, David Noel, *The Anchor Bible Dictionary*, vol. VI, Doubleday, New York, 1992;
- Hahn, Prof. Dr. Ferdinand, *Sfânta Scriptură - cea mai veche tradiție și canon în vol. Sfânta Scriptură și Tradiția Apostolică în Tradiția Bisericii, Documenta Oecumenica*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2007;
- Hausherr, Irene, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, Editura Deisis, Sibiu, 1999;
- Meyendorff, John, *Teologia bizantină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996;

- Moshu, Ioan, *Limonariu sau livada duhovnicească*, traducere și comentarii de Pr. prof. dr. T. Bodogae și D. Fecioru, Alba Iulia, 1991;
- Rad, Gerhard Von, *Gottes Wirken in Israel - Vorträge zum Alten Testament*, O.H. Steck, Neukirchen, 1974;
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, "Libertatea religioasă – temelie a demnității umane", în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, Casa de editură "Viață și Sănătate", București, 2013;
- Rytsar, Pr. Roman, *Teologia chenoitică a lui Antonie Bloom, Mitropolitul Surojului, din perspectivă antropologică*, Editura Doxologia, Iași, 2016;
- Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfințele nevoițe în Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. X, Editura Humanitas, București, 2008;
- Șafran, Dr. David, *Judaismul. Concepție și Misiune*, Tipografia Sagrun, București, 1946;
- Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese, Colecția Părinți și Scriitori bisericești*, 57, Editura EIMBOR, București, 1990;
- Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Dumnezeiescului urcuș în Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. IX, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017;
- Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări, Omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuși” în Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986;
- Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri III*, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988;
- Sfinții Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești în Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. XI, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017;
- Siladi, Paul, *Singurătatea împlânzită. Reflecții citadine despre părinții pustiei*, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2020;
- Zizioulas, Ioannis, *Mitropolitul Pergamului, Prelegeri de dogmatică creștină*, Editura Sophia, București, 2014;